

УДК 351.851:378.1:351.86(477)

А. Ромін

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан управління вищими навчальними закладами ДСНС України та напрями підготовки фахівців, розглянуто державні аспекти підвищення якості навчального процесу в ВНЗ. Надано рекомендації щодо удосконалення процесу управління.

Ключові слова: державне управління, цивільний захист, вищі навчальні заклади.

Становлення української державності безпосередньо пов’язане з актуалізацією проблем державного управління, розвитком науки управління суспільним розвитком, що неможливо без теоретико-методологічного обґрунтування механізмів державного управління, адміністративно-організаційних напрямів державотворення, функцій, структури, повноважень та особливостей органів державної влади усіх рівнів у підготовці фахівців із цивільного захисту. В останні десятиріччя у повній відповідності до суспільних потреб відбувається інтенсивне формування загальної теорії безпеки життєдіяльності світового співтовариства, яка включає всі аспекти від екологічних, економічних, технічних до соціальних, воєнних, політичних. Утвердження і забезпечення права людини на освіту в будь-якій країні є одним із найважливіших обов’язків держави. Це зумовлено тим, що освіта в сучасному глобалізованому й інформатизованому світі все більше стає вирішальним чинником суспільного прогресу і національної безпеки, важливою складовою повного розвитку людської особистості, збільшення поваги до прав і свобод людини. На сьогодні цілком очевидно, що без необхідної освіти людина не зможе забезпечити собі належні умови життя і реалізуватись як особистість, а також усвідомити і захистити свої права. Високий рівень освіченості населення є важливим чинником, що позитивно впливає на створення сприятливих умов для повної реалізації прав і свобод людини та громадянина.

Підготовку висококваліфікованих працівників органів цивільного захисту спроможні забезпечити лише спеціалізовані навчальні заклади ДСНС України.

Вивченням даної проблеми займаються вітчизняні практики, державні діячі, учені, серед яких В. Горбулін [1], В. Дурдинець [2], А. Качинський [3]. Однак здійснені дослідження не повною мірою враховують ті швидкі зміни, що призводять нині до виникнення надзвичайних ситуацій, які мають тенденцію до поширення на нові сфери, стають усе більш потужними та частішими, охоплюють значно більші території й чисельність людей, мають суттєві негативні наслідки.

Мета статті – проаналізувати напрями державної стратегії удосконалення управління вищими навчальними закладами Державної служби надзвичайних ситуацій України, та надати рекомендації щодо процесу управління.

За останній період часу вищі навчальні заклади системи ДСНС України переживають потужні зміни в організаційній сфері, перед ними ставляться нові завдання,

формуються більш удосконалені механізми управління. Значно змінилася структура вищої освіти, яка відображає тепер багаторівневий процес підготовки фахівців, вирости вимоги до кваліфікації випускника вищого навчального закладу, обсягу отриманих у процесі навчання знань. Ці зміни викликали ряд проблем, пов'язаних із укомплектованістю закладів професійним кадровим складом, необхідністю перебудови навчально-методичної бази, розробкою нових форм і методів навчання, подоланням застійних, кризових явищ в освітній діяльності, удосконаленням її технологій, усуненням адміністративно-бюрократичного стилю управління вищими навчальними закладами, підведенням під нього сучасної законодавчої бази тощо. Вирішення зазначених проблем вимагає створення сучасної ефективної системи управління підготовкою персоналу органів цивільного захисту. Саме йому належить працювати над вирішення нелегких проблем подальшого реформування ДСНС. Механізмом для забезпечення безпеки життєдіяльності населення є державне управління у сфері цивільного захисту. Теорія державного управління у сфері цивільного захисту, очевидно, може мати тільки міждисциплінарне спрямування, синтезуючи ідеї, підходи і методи природних і гуманітарних наук, виробляючи новий науковий світогляд, нову культуру сталого розвитку і безпечного проживання. Механізмом для забезпечення безпеки життєдіяльності населення є державне управління у сфері цивільного захисту, що неможливо без теоретико-методологічного обґрунтування функцій, структури, повноважень та особливостей органів державної влади усіх рівнів у підготовці фахівців із цивільного захисту.

Оскільки ефективна діяльність фахівців із надзвичайних ситуацій в екстремальних умовах можлива лише за умови повноцінної підготовленості до цього, а дії в таких ситуаціях для них мають бути звичною нормою, то професійна підготовка до діяльності в екстремальних умовах має враховувати сучасні світові тенденції, принципи розвитку всієї системи освіти і професійної підготовки у світі та нашій державі, її теоретико-методологічні й методичні аспекти, зміст і складність завдань, фізичне й психічне навантаження, а також специфічне призначення підрозділів цивільного захисту [4]. Отже, державне управління вищою професійною освітою – це соціальне управління, що охоплює одну із сфер соціальної політики. Остання полягає у цілеспрямованій стратегії держави на створення сприятливих, гідних умов життя й розвитку фахівця. Освіта обумовлює соціально-економічний розвиток суспільства й органічно пов'язана з фундаментальними основами суспільного устрою, його соціально-економічною й політичною організацією, з характером і домінуючою спрямованістю громадського життя. Найважливішою вимогою до системи освіти є те, що вона повинна за якістю своєї “інтелектуальної продукції” не тільки відповідати вимогам практики, науки, соціальної сфери, але й значно їх випереджати. У сучасних умовах кардинальне відновлення системи освіти в Україні визначене як найважливіша умова відновлення й розвитку інтелектуального потенціалу країни, становлення державності й громадянського суспільства.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. визначає основні стратегічні завдання розвитку процесу управління освітою: “перехід від державного до державно-громадського управління, чітке розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами управління, забезпечення самоврядування навчально-виховних закладів і наукових установ, утвердження у сфері освіти гармонійного поєднання прав особи, суспільства й держави” [5]. Одним зі шляхів

реалізації цих завдань є наукове обґрунтування нової системи управління освітою, розробка інноваційних моделей, механізмів управління освітою на всіх рівнях: державному, регіональному, муніципальному. Демократизація управління освітою реалізується передусім у залученні до цього процесу різних соціальних груп населення (викладачів, студентів, представників бізнесу та інших). Результатом модернізації управління вищою освітою має стати розробка й упровадження відкритої моделі, побудованої на принципах поєднання централізації та децентралізації, активного залучення всіх зацікавлених сторін до управління освітою, поєднання внутрішньої самооцінки вищих навчальних закладів і зовнішньої оцінки їх діяльності незалежними організаціями та експертами. Успішне реформування вищої освіти в умовах ринкових відносин, реалізація потреб особистості, захист прав та інтересів громадян у цій сфері – все це вимагає підвищення ефективності управління вищою освітою на відповідній науково-теоретичній основі, вдосконалювання форм і методів державного впливу, визначення ролі й місця ВНЗ і самих студентів у цих процесах, а отже, і чіткої правової регламентації їхнього статусу в цій системі. Сполучення різних за змістом і формами навчальних і виховних процесів, їх комплексне поєднання на основі суспільного цілеполягання й контролю становить єдиний процес – освіту. Виховання й навчання особистості має дві основні форми: спеціалізовані форми освіти – забезпечення комплексного навчання й виховання в рамках освітніх установ. Вони здійснюють освіту як комплексний процес формування особистісних якостей, що включає виховання й навчання як внутрішні моменти. Пріоритетність освіти, поряд з іншими видами діяльності, прямо пов'язана з інтересом соціуму до процесу й результату свого розвитку. Безупинно транслюючи колективний досвід поколінь, освіта стає одночасно процесом і результатом індивідуального й суспільного розвитку у двох тимчасових проекціях (проекція в минуле та в майбутнє). Інноваційний шлях розвитку вищої освіти України на сучасному етапі – єдино можливий варіант забезпечення її нової ролі як системи, що створює зону випереджувального розвитку для всього соціального організму. Ознаками інноваційно-освітньої системи є, зокрема: нова ідеологія освіти, а саме перехід від простого передавання знань викладача студентові до розвитку особистості, активізації її творчої роботи, здатності індивіда до гнучкої, самонастроюваної діяльності; розробка регіональних освітніх концепцій і програм відповідно до етнокультурних, культурно-історичних особливостей та об'єктивної заданої суспільної потреби в кадрах із урахуванням ринку праці.

На сучасному етапі формування й реалізація державної політики у сфері захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій мають здійснюватися з урахуванням підготовки нової генерації фахівців. Потрібно закладати основи взаємодії між центральними органами влади, та спеціалізованими навчальними закладами, щоб можна було б реалізувати завдання цивільного захисту. Розуміння необхідності таких кроків відбувається не лише на урядовому рівні. За таких умов все більше уваги необхідно приділяти управлінню конкурентоспроможності ВНЗ, використовуючи відповідні стратегії до чинників, які мають пряму залежність до підвищення конкурентоспроможності. А це свою чергою визначає необхідність даного дослідження, яке спрямоване на визначення тих стратегій, які забезпечують формування і підвищення конкурентоспроможності. З іншого боку, проблема управління конкурентоспроможністю ВНЗ набуває особливої актуальності у зв'язку з прогнозованим демографічним спадом, наслідком якого буде скорочення попиту на

освітні послуги. Управління конкурентоспроможністю ВНЗ є певним аспектом освітнього менеджменту, спрямований на формування, розвиток та реалізацію конкурентних переваг, стимулювання щодо збагачення потенціалу (кадри, матеріально-технічне забезпечення, інформатизація, зв'язок з громадськістю тощо) і забезпечення ВНЗ стійкого положення у конкурентному середовищі [6].

Однією з важливих проблем у процесі управління ВНЗ системи ДСНС є компроміс між кількістю і якістю. Розширення обсягу наданих послуг повинно забезпечуватися дотриманням високих стандартів. Галузі знань множаться з великою швидкістю, відповідно створюються нові кафедри, факультети, філії та інші структурні підрозділи. Все це потребує відповідних змін у діяльності закладів із метою запобігання кризи.

Для ефективного управління ВНЗ ДСНС України необхідна розробка нової програми, що забезпечить:

1. Структурні зміни.
2. Підвищення якості підготовки випускників.
3. Застосування нових видів освітніх послуг, які забезпечують конкурентні переваги закладу.
4. Залучення колективу до управління.
5. Формування нової системи оперативного контролю і управління.
6. Підвищення ефективності кадрової політики.
7. Сучасні методи підвищення кваліфікації співробітників.
8. Реорганізацію фінансової звітності у бік більшої детальності і досяжності.
9. Розробку ВНЗівських символів, стилю і культури.
10. Застосування нових принципів спілкування у колективі [7].

Відтягнення прийняття прогресивних рішень, а також їх випередження, призводять до безповоротних втрат позицій ВНЗ, кваліфікованих персоналу, майна, неефективного управління. Складність і динамічність розвитку сучасного ВНЗ системи ДСНС в умовах зростання конкуренції потребують комплексного підходу до вирішення завдань управління і подальшого розвитку методів управління службовим колективом.

Діяльність ВНЗ ДСНС України будується на таких принципах управління: єдиначальності, ієрархічності, законності, об'єктивності, відповідності, оптимальності, конкретності, ефективності, основної ланки, повної і правдивої інформації, врахування потреб та інтересів людей, контролю, індивідуальної і колективної відповідальності, прогнозування, випереджаючого розвитку теорії стосовно практики [8]. Суворий розподіл компетенції, коли кожна управлінська ланка приймає управлінське рішення тільки в певних межах, є однією з важливих умов ефективного використання принципу ієрархічності в управлінні. Безмежна правотворчість, штучне розширення прав і обов'язків управлінських органів засмічують управлінський механізм, знижують ефективність управлінських рішень і врешті-решт призводять до "хворобливих явищ" у всій системі управління ВНЗ.

Успішна реалізація цілей і завдань вищої освіти багато в чому залежить від оптимальної структури ВНЗ. Організаційна структура управління ВНЗ визначає склад і систему підпорядкування у загальній ієрархії управління закладом, засновується на чітко визначених завданнях та функціях системи ДСНС. Динамічність її визначається прогнозуванням процесів управління.

Організаційна структура ВНЗ не є постійною, вона змінюється, удосконалюється відповідно до вимог часу. Вирішити проблему оптимізації організаційної структури

закладу як багатокomпонентної системи з різноманітними управлінськими функціями можна, лише зважаючи на серйозний теоретичний розгляд питання і чинні нормативні акти. Сфера діяльності відомчого навчального закладу є надзвичайно динамічною, комплексною, вона потребує постійного вдосконалення, взаємодії структурних підрозділів, що можливе при належному інформаційному забезпеченні.

Висновки

Вищі заклади освіти системи ДСНС є крупними організаціями зі своїми закономірностями розвитку, специфікою та всіма властивими лише їм процесами.

По-перше, відомчі заклади є винятково державними, а відтак на них покладено особливу відповідальність в організації та проведенні навчального процесу, наукових досліджень, підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу згідно з цим високим статусом і вимогами, які з цього виникають.

По-друге, вищі навчальні заклади системи ДСНС є крупними організаціями зі своїми закономірностями розвитку, специфікою та всіма властивими їм процесами.

ВНЗ ДСНС України визначається такими ознаками:

1. Багатомірність, що пояснюється великою кількістю структурних підрозділів, які належать до його складу і бувають розташовані на різноманітних територіях.

2. Багатопрофільність, що характеризується великою кількістю навчальних спеціальностей та наукових напрямків.

3. Багатоцільовий тип роботи, що припускає одночасну наявність декількох процесів діяльності (підготовка, перепідготовка фахівців, наукова робота, підготовчі курси тощо).

4. Цілеспрямованість, яка характеризується досягненням головної мети підготовки якісного фахівця для роботи в ДСНС.

5. Інерційність, яка пояснюється тривалістю підготовки фахівців.

6. Динамічність, яка характеризується спроможністю постійно змінюватися залежно від запропонованих вимог (зміна структури ВНЗ, навчальних планів, програм тощо).

Як система управління, ВНЗ ДСНС України є багатопрофільним навчально-науково-виховним комплексом, сукупна діяльність якого підпорядкована суспільно-державним і власним соціально-економічним цілям. Управління в системі вищої школи становить єдність організаційно-педагогічних характеристик, спрямованих на досягнення упорядкованості та узгодженості діяльності різноманітних структурних підрозділів ВНЗ.

Література

1. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2011 р. — Режим доступу : www.portal.rada.gov.ua.

2. Про затвердження Плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики України № 488/І225 від 20.04.2012 р. — Режим доступу : www.portal.rada.gov.ua.

3. Качинський А. Б. Безпека, загрози і ризик: Наукові концепції та математичні методи [Текст] / А. Б. Качинський. — К. : Ін-т пробл. нац. безпеки, 2004. — 472 с.

4. Про затвердження Плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій...

5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій...

6. Качинський А. Б. Безпека, загрози і ризик: Наукові концепції та математичні методи... — 472 с.

7. Про Концепцію Цивільної оборони України : Постанова Верховної Ради України № 2746-ХІІ від 28.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 1992. — № 47. — Ст. 649.

8. Про Цивільну оборону України : Закон України № 2974-ХІІ від 03.02.1993 р. [Зі змінами ; ост. ред. 20 черв. 2007 р.] // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 1993. — № 14. — С. 22.

A. Romin

**THE STATE STRATEGY FOR IMPROVING HIGHER EDUCATIONAL
INSTITUTIONS MANAGEMENT OF PUBLIC SERVICE
OF EMERGENCIES OF UKRAINE**

The current state of higher educational institutions of Public Service of Emergencies of Ukraine and ways of specialists training are analyzed, the state aspects of improving the quality of the educational process at higher educational institutions are considered. The recommendations for improving the process of management are presented.

Key words: public administration, civil defense, higher educational institutions.